

могат да се избегнат очевидни грешки, които правят езика не само беден, но — и безсмислен. Стига да се обърнем към най-добрите писатели от нашето литературно минало, за да се убедим, че тям са били чужди подобни прегрешения, с които сякаш се иска да ни се внуши, че колкото по-нехайно си служим с езика, толкова по-близо сме до неговата художественост и красота. Една непростима свобода се изявява във всичко, което се пише и говори; менят се произволно ударения, не се проявява и най-малко внимание към произношението, към словореда, към звуковата стойност на отделната дума. Като че ли е забравена някогашната борба за повишен литературен вкус, за повишена езикова култура — борба да се запази самобитността на езика, неговата чистота. Забравено е сякаш, че музикалността на звуковия език в голяма степен, ако не единствено, зависи от литературните качества на произведението; че тая музикалност се постига с дълбоко смислена работа, с непрекъснато, внимателно вслушване в народния говор, в музиката на българската реч; че усетът у артиста, неговото познаване на законите, върху които се гради този език, му помага да избягва присъствието на какъвто и да било натурализъм

в своя говор, да не товари тоя говор с провинциализми и наслоения на местни диалекти; че най-добре стига до слушателя, става внушителна, само идея, поднесена на кристално чист и звучен език.

От друга страна, като да е изчезнал усетът за стил, изкуството на писателя да изобразява пластично явленията на действителността. Точността и краткостта като че ли са отхвърлени, за да се стори път на безотговорната словоохотливост, зад която най-често се крие безпомощността на авторите. Да не говорим за стиха, за стихотворната форма, подчинена на закономерности, които трябва да се знаят еднакво добре и от поет, и от артист — за стихотворната „лаконичност“, която „протяга ръка за помощ на действащия актьор.“

Много би могло да се направи за хубавия български език в театъра и в училището. Не само артистите и учениците трябва да се изразяват и говорят правилно. Всеки гражданин би трябвало грамотно да пише, да говори без фонетически грешки, да бди за чистотата на езика. Какво остава за драматическия автор, който от сцената е призван да брани своя роден език?

АКАД. НИКОЛАЙ ЛИЛИЕВ

АНТОЛОГИЯ НА БЪЛГАРСКАТА ПОЕЗИЯ НА РУСКИ ЕЗИК¹

Бурният разцвет на народната култура и на изкуствата в социалистическите страни има една особена характерна черта: наред с непрестанно растящия интерес към класическото наследство, широките народни маси проявяват непознат за по-раншните епохи интерес и към културните завоевания на другите народи. Общуването между отделните народи, размяната на културни ценности придобиват огромни размери. Тези общувания непрестанно се улесняват от политиката на дружба, която неотстъпно провеждат държавите от социалистическия лагер; те все повече и повече се превръщат в една от необходимите предпоставки за обогатяването и развитието на всяка отделна национална култура.

Векове са се стремили народите към такава дружба. Най-добрите умове на човечеството са запълвали мечтите си с идеята за близостта между народите в областта на културата и изкуството. Но векове экс-

плоататорите са издигали непреодолими прегради, насъсквали са народите едни срещу други, разделяли са ги на „цивилизовани“ и „диваци“, на ценни и малоценни, упражнявали са дискриминация над културата на малките народи, което се е съпътствувало и с жестоко задушаване на прогресивната народна култура. Нашият народ добре познава тази варварска политика, тъй като я е изпитал върху гърба си и в по-далечното минало, и в по-нови дни.

Великата октомврийска социалистическа революция откри нова ера в културното общуване и обмяна на културни ценности между народите. Равенството и взаимопомощта на отделните нации — принцип, осъществен още с обявяването на революцията — благоприятните икономически и политически условия, които социализмът осигурява за развитието на националните култури, дават възможност на всяка нация — малка или голяма — да направи свой национален влог в общата съкровищ-

¹ Антология болгарской поэзии. Составление и вступительная статья В. Злыднева, Д. Маркова и А. Собковича. Редакция переводов М. Зенкевича, М. Павловой и А. Собковича. Примечания Н. Глен, художник И. Бекетов, Москва, 1956, стр. 748.

ница на човешката култура. Като пролетен вятър социализмът раздвижва народите за културен живот, за развитие на духовните им заложби и таланти в областта на изкуството и литературата. Общуването на народите, широкият обмен на културни ценности все по-ярко тържествува сред народите от могъщото семейство на социалистическия лагер от Пекин до Берлин и от Северния ледовити океан до Адриатическо море. В цялото това огромно пространство, макар на различни езици, с еднакъв смисъл звучат песните на мира и дружбата.

Ние правим този увод, защото смятаме, че той улеснява правилното разбиране на появата в Съветския съюз на една от най-големите досега антологии на българската поезия, а именно „Антология болгарской поэзии“, излязла в Москва в края на 1956 г. Тази антология е едно от най-големите проявления на братската дружба и сътрудничеството между българската и съветската литература, тя се явява голям принос в укрепването и в по-нататъшното разцъфтяване на българо-съветската дружба.

Както знаем, племенните и културните връзки на нашия народ с руския народ имат корените си далеч във вековете. Ние днес с гордост говорим за общуването на нашата литература с руската литература през X век. С благодарност споменаваме името на Юрий Венелин, който пръв показва на света, че съществува българска литература. Плеада са руските учени, които изучаваха старата българска литература, българското народно творчество. Благодарение помощта на руското общество Любен Каравелов можа да издаде на руски език първите свои разкази. Известност сред руското общество бяха получили още преди революцията някои стихотворения на Вазов, както и безсмъртният му роман „Под игото“. Но едва в епохата на социализма руският народ прояви по-широк интерес към българската литература. Още през 20-те години на руски език се появяват преводи на стихотворенията на Христо Смирненски. През 30-те години вече се печатат отделни книги на български писатели. За нас е особено важно, че по това време на мрачна фашистка тирания в Съветския съюз се издават на български език стихотворенията на Смирненски, Горкиевата „Майка“ и др., които по различни начини намираха достъп и у нас, крепяха духа и надеждата на народа в светлия утрешен ден. От голяма важност беше също така и това, че в тия години сред съветското общество можаха да се спасят от преследване и да обогатят своите знания и умения редица големи дейци на българската литература и култура, като Георги Бакалов,

Крум Кюлявков, Тодор Павлов и др. Този факт има значение и за широкото внедряване у нас на здравите марксистко-ленински естетически разбирания, за пълното сливане дейността на писателите ни със задачите на партията и за създаването на истинска пролетарска революционна литература, която стоеше в челните редици на народа ни в борбата му за освобождение от игото на фашизма и капитализма. Затова ние днес не можем да говорим за развитието на българската литература, без да споменаваме винаги с горещо чувство на благодарност благотворното влияние на руската класическа и съветската литература.

Съветските хора обърнаха особено внимание на българската литература след установяването на народнодемократическия строй в България. Може да се каже без преувеличение, че почти всички най-добри произведения на българските писатели са направени достойно на съветския читател. На руски език са преведени и издадени в отделни издания произведения от Л. Каравелов, Хр. Ботев, Иван Вазов, Т. Г. Влайков, Г. П. Стаматов, Елин Пелин, Хр. Смирненски, Н. Вапцаров, Л. Стоянов, Г. Караславов, П. Вежинов, А. Гуляшки и др. Забележително проявление на интереса към българската литература бе издаването на антологиите „Поезия борби и победи“, съставена от В. Злиднев и Д. Марков (Москва, 1950) и „Българские поэты“ (Москва, 1952), както и на двутомника „Българские повести и рассказы XIX и XX вв.“, съставени от А. Собкович (Москва, 1953). За да се види, че издаването в превод произведенията на българските писатели произтича от интереса на съветския народ към тях, достатъчно е да се изтъкне, че те се издават понякога в стотици хиляди екземпляри.

Няма по-строг критерий за достойнствата на едно художествено произведение от отношението на народа към него не само в собствената страна, а и в чужбина. Най-хубавите произведения на литературата най-дълго се задържат в народната памет, най-дълго вълнуват народния ум и сърце. Щом това е така, имаме основание дълбоко да се вълнуваме от факта, че интересът на съветския читател към нашата литература непрестанно расте. Съветският читател не е обикновен читател. Той е оформил своя литературен вкус върху най-забележителните произведения на класическата руска и съветска литература, върху произведенията, които красят световната литература. Затова и неговата преценка за българската поезия след излизането на „Антология болгарской поэзии“, в която е обхванато почти столетното ѝ развитие, ще има голямо значение за нас. А самият факт, че

излиза такъв голям и многообхватен сборник от поетическите произведения на българските писатели, вече е едно голямо събитие в културното общуване между съветския народ и българския народ. Съпоставен с други издания от тоя род в други страни, този сборник е най-значителен и пълен.

„Антология българской поэзии“ има два дяла: „Народная поэзия“ и „Българские поэты“. Тези делове се предшествоват от „Очерк развития болгарской поэзии“, написан от съставителите на антологията В. Злиднев, Д. Марков и А. Собкович.

При оценката на всяка антология, особено когато тя си е поставила за задача да представи една национална литература в пълния обхват на нейното развитие, първият въпрос, който изниква, е въпросът за идейно-естетическата мярка, която съставителите прилагат към отделните факти. Дали те правилно виждат литературното развитие, дали правилно подбират авторите и техните творби. „Антология българской поэзии“ е изградена върху здрава методологическа основа. Съставителите са се стремили да включат в нея всички псети, които в една или друга степен са допринесли за развитието на българската поезия, които с творчеството си са оказали влияние върху народния живот. Като се начене от Добри Чинтулов, Георги Раковски и Петко Славейков, съставителите представят нашата поезия до най-младите ѝ творци — наши съвременници — Климент Цачев, Вълчо Раковски, Добри Жотев, Найдено Вълчев и Лиляна Стефанова — общо 76 имена. В предговора-очерк съставителите в общи линии сполучливо обясняват характерните особености на литературния процес у нас. Те се спират накратко върху особеностите на нашата стара литература, правят сбита, но правдива характеристика на българската народна песен. Обобщавайки своите мисли, те подчертават: „Создавшаяся в течение веков, болгарская народная поэзия служит ярким доказательством талантливости болгарского народа, силы и многогранности его творческого гения, доказательство его безграничных возможностей в деле развития национальной культуры“ (стр. 11). Анализът на нашата поезия от възникването ѝ до днес се свързва с историческите условия, с живота и борбите на народа. Авторите говорят с патос за достиженията на различните поколения поети в реалистичното отразяване на действителността, подчертават техния принос за прогресивното развитие на българската култура, както и активната им обществена дейност. Авторите справедливо насочват вниманието на читателите върху пролетарската революционна поезия, посочвайки нейната роля в револю-

ционното развитие на България, както и върху разцвета на поезията след 9. IX. 1944 г. Кратките биографични бележки, които придружават творбите на всеки писател, обогатяват с историко-литературни факти представата за литературното ни развитие. В една такава антология очеркът е от особено значение. Със своите обобщения той закръгля представата за литературния процес, който не може в пълнота да се покаже чрез избраните художествени творби. Според нас очеркът към „Антология българской поэзии“ би придобил значителна пълнота, ако се обърнеше по-голямо внимание на противоречията в литературния процес, на борбата между литературните течения, както и на вредата от някои сектантски увлечения (главно в критиката), които са били спирачка в правилното развитие на българската поезия. Също така, ако се обърнеше по-специално внимание на развитието на различните жанрове в нашата литература и особено на сатирата и поемата, както и на въпросите, свързани с художественото майсторство и стила.

При съставянето на самата антология съставителите са успели да поставят литературният процес сравнително на широк фон не само по отношение на цялата поезия, но и отделните автори. Те са намерили сполучливо съотношение между отделните поети. Прави впечатление уметелото представяне на Пенчо Славейков със значителен брой стихотворения, както и представянето на Константин Величков, Кирий Христов, Ник. Вас. Ракитин, Никола Лилиев и др.

До каква степен съставителите внимателно са проследили литературния процес у нас личи и от факта, че не са пропуснали да включат в антологията и някои писатели, писали изключително за деца, като Стоян Попов (Чичо Стоян), Стоян Дринов, Ран Босилек и Леда Милева. Грижили са се да представят нашата поезия и в нейните жанрови особености.

Българското народно творчество е представено значително широко и многообразно, разпределено на няколко глави: „Юнаки“, „В неволе“, „Гайдуки“, „В борбе за свобода“, „Бытовые песни“ и „Любовь и молодость“. При това неговият облик се вижда както от старинните песни (битовите и юнашките), така и от песните, създадени от народа в по-късни дни (голяма част от песните „В борбе за свобода“, някои битови песни и песни за младостта и любовта). Съветският читател ще придобие добра представа за богатствата на българската народна песен.

Съставителите на „Антология българской поэзии“ са се стремили да покажат всеки отделен автор с неговите най-харак-

терни произведения, съобразно мястото и значението му в развитието на българската литература, както и според възможностите на обемистия том. Естествено е, когато ние, в България, четем антологията да се яви желанието да бъдат застъпени в нея много повече произведения от този или онзи поет, особено когато тия произведения са значителни. Нам напр. ни се струва, че би трябвало да има повече стихотворения от Христо Смирненски (като „Жълтата гостенка“, „Зимни вечери“, „В Поволожието“, „Гладиатор“ — поради богатите емоции, интонации и образи в тях), от Никола Вапцаров (като „История“, „Писмо“ и др.), както и от други поети.

В антологията личи, че доколкото броят на стихотворенията от отделен автор позволява, съставителите са се стремили да отразят и развитието на поета, неговото израстване. Това се вижда напр. при Смирненски, при Л. Стоянов („Отступник“ — 1920 г., „Бедност“ — 1925 г., „Не могу без людей“ — 1928 г., „Буря“ — 1930 г. и т. н.). Но за сметка на нарушението на този принцип при някои автори би могло да се съкратят стихотворения от ранната младост и да се увеличат „зрелите“ творби (напр. при Смирненски — стихотворенията „Молодость“ — 1917 г. и „Черешенка“ — 1913 г.; при Ботев вместо „Странник“ би могло да се помести стихотворението „На прощаване“).

От сравнително многобройните творби на българските поети за един стогодишен период е трудно да се подберат по няколко стихотворения от всеки автор, чрез които да се даде представа за цялото развитие на българската поезия. Съставителите на „Антология българской поэзии“ обаче в значителна степен са съумели да преодолеят тази трудност. Заставайки на здравия принцип да поднесат на съветския читател онези произведения, които най-пълно и по най-вълнуващ начин са отразили народния живот, народните борби, народните стремежи и мечти — те са намерили онази мярка за подбор, която е сравнително най-правилна. Спрем ли се на Ботев, Вазов, Славейков, Яворов, Михайловски, К. Христов и др. — убеждаваме се, че макар творчеството на отделния писател да не е пълнокръвно представено — най-значителното, с което всеки един от тях живее в съзнанието на поколенията, е включено в антологията. По-голяма трудност са преодолели съставителите при подбора на произведения от съвременните по-млади поети. И тук те са намерили сполучливо разрешение: нашата млада поезия е представена с произведения, които вярно отразяват социалистическото строителство и богатия с дела и духовни ценности живот на новия човек.

Подборът на стихотворенията е извършен с любов към нашата поезия.

В уводния очерк наред с положителните качества на нашата съвременна поезия, авторите Злиднев, Марков и Собкович съвършено справедливо посочват и някои сериозни нейни недостатъци както във връзка с развитието на отделни жанрове, така и в нейното съдържание и стил. Те подчертават, че съвременните млади български поети творчески използват реалистичните традиции на миналото. Трябва да добавим обаче, че читателят не може да не забележи, че традицията на Смирненски и Вапцаров не живее достатъчно пълнокръвно в творчеството на младата ни поезия. И то главно в това пълно и безрезервно поетическо сливане на образите с душата и сърцето на народа, така характерни за поетическия патос на двамата класици на нашата пролетарска революционна поезия. Всяка антология между другото има и това значение — да прави известна равносметка на изминатия път, да създава мярка за художествените ценности. Нейното появяване служи за барометър на литературното движение. Колкото и да е трудно напълно да се освободят от известна субективна преценка, щом изграждат съставянето на научна основа, съставителите малко или много сполучват да дадат представа на читателя за онова творчество, което е надживяло времето и косвено — да насочат съвременното литературно развитие. „Антология българской поэзии“ в това отношение не може да не изиграе известна положителна роля.

Един от важните въпроси при съставянето и издаването на антология от чужда литература е въпросът за преводите. Не си поставяме задача да изследваме как са преведени стихотворенията на българските поети. Ще подчертаем само, че голяма част от преводите не се явяват за пръв път в антологията. Някои от тях са публикувани многократно в съветския печат и в отделни издания. Следователно те са издържали в известен смисъл изпита пред читателя. Други стихотворения са превеждани няколкократно от различни преводачи и съставителите са подбрали най-добрия превод. При положението, че в антологията са публикувани повече от 650 заглавия на отделни творби, можем да си представим каква огромна работа са извършили преводачите, както и редакторите на преводите — М. Зенкевич, М. Павлова и А. Собкович. Наред с имената на ревностните преводачи на произведенията на българските писатели като А. Гатов, П. Железнов, М. Зенкевич, В. Луговски, М. Павлова, С. Городецкий и др. в антологията срещаме и имената на видни съветски поети като Н. Тихонов, А. Сурков, М.

Исаковски, С. Маршак, които са превеждали стихове от български поети. Голяма част от преводите вълнуват със своето вярно представяне на смисъла и със звучността си. Напр. „Елегия“, „Хаджи Димитър“ от Христо Ботев, „Россия“, „Ополченцы на Шипке“ от Иван Вазов, „Гайдуцкие песни“, „На ниве“, „Удалой Павлета и молодая Аглика“ и „Калиопа“ от П. К. Яворов, „Красные ескадроны“, „Русский Прометей“ и „В гостях у дьявола“ от Хр. Смирненски и др. Други са предали вярно съдържанието, като не са могли да постигнат в пълнота интонационните и ритмични особености на оригинала. Те въздействуват повече чрез идейно-познавателната страна на творбите. Общо може да се каже обаче, че преводите дават вярна представа за нашата поезия.

Трябва да подчертаем, че цветните художествени илюстрации и оформлението на книгата увеличават нейната внушителност.

*

Излизането на една антология в чужбина винаги буди много въпроси и много размисли. Това важи и за „Антология българской поэзии“, която е най-голямата антология на българската поезия, излязла в чужбина. Самият факт, че нашата лите-

ратура излиза пред съветския читател почти в най-китните свои одежди, везани с най-чистите пориви на нашия национален поетически гений, за нас има огромно културно и политическо значение. Съветските хора ще се запознаят по-отблизо с душата на нашия народ, ще видят неговите поетически трепети и възбуждения, неговите високи устремии към свобода и правда, към високите идеали на хуманизма и комунизма. Ще видят от какви стремежи към красота и човешко щастие се е възбуждал българският човек, колко дълбоко лежи в сърцето му чувството за дружба и сътрудничество с другите народи и на първо място — колко близко, като нещо, което не можеш да отделиш от себе си, чувства той великото дело на братския Съветски съюз в борбата на човечеството за щастлив и радостен живот. Ще се запознае... и ако нашата поезия го развълнува, ако в неговото сърце и въображение трепнат поетически струни — нашата поезия е издържала едно велико изпитание и е спечелила едно велико признание. А самото излизане на антологията ние приветствуваме като една от големите прояви на братските чувства на съветските хора към нашия народ и нашата литература.

СТОЙКО БОЖКОВ

КЛАСИКЪТ НА БЪЛГАРСКАТА ЛИТЕРАТУРА В НОВ РУСКИ ПРЕВОД¹

Творчеството на Иван Вазов, изпънено с демократизъм и хуманизъм, с любов и признателност към Русия и руския народ, е обърнало внимание на руските литератори твърде отдавна. Изтъкнати преводачи като А. Сиротинин, А. Степович, В. Уманов-Каплуновски и др. популяризират с преводите си в Русия не само най-изтъкнатите произведения на нашия народен поет — „Под игото“, „Грамада“, „Иде ли?“ и др. — но и цял ред негови разкази, стихотворения, пътеписи и пр. Вазовите творби се превеждат и издават в отделни книги, поместват се в периодичния и всекидневен печат, в литературни сборници и др.

Съветските литератори продължиха популяризирането на Вазовите произведения. Това особено се вижда в последните няколко години. След „Избрани разкази“, издадени от Гослитиздат през 1948 г., се редят книгите: „Избрани произведения“ в 2 тома. Т. I. — Повести и разкази;

т. II. — „Под игото“; „На родината“. Избрани стихотворения (Гослитиздат, 1950 г.); „Немили-недраги“ (Гослитиздат, 1951 г.); „Избрани произведения“ (Детиздат, 1952 г.); „Митрофан и Дормидолски“ (Гослитиздат, 1953 г.); „Под игото“ (Гослитиздат, 1954 г.) и др. Отделни разкази и стихотворения на Вазов са помествани и в общи литературни сборници: „Български повести и разкази“ (Москва, 1953 г. т. I, II), в литературни вестници и списания.

Вазови произведения се издават също и на други езици в Съветския съюз. На арменски — „Под игото“ (Ереван, 1953 г.); на грузински — „Стихотворения“ (Тбилиси, 1955 г.); на молдавски — „Избрани разкази“ (Кишинев, 1953 г.); на таджикски — „Разкази за деца“ (Сталинабад, 1952 г.); на украински — „Под игото“, „Разкази“, 1950 г.; „Една българка“, 1952 г.; на чувашки — „Една българка“, „Дядо Йоцо гледа“ (Чебоксари, 1954 г.).

¹ Иван Вазов. Сочинения в шести тома. Москва, Государственное издательство художественной литературы, т. I, II — 1956; т. III, IV, V — 1957.